

7. Міністерство доходів і зборів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua>

8. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення [Електронний ресурс] : Закон України від 04.07.2013 р., № 408-VII. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/408-18>

9. Про затвердження форми та Порядку складання Звіту про контрольовані операції [Електронний ресурс] : наказ Міндоходів від 11.11.2013 № 669. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/nakazi/62991.html>

10. Про затвердження переліку держав (територій), у яких ставки податку на прибуток (корпоративний податок) на 5 і більше відсоткових пунктів нижчі, ніж в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.12.2013 № 1042-р. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/postanovi-kabinetu-ministr/62993.html>

11. Про затвердження Переліку джерел інформації про ринкові ціни для цілей трансфертного ціноутворення [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.10.2013 № 866-р. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/postanovi-kabinetu-ministr/62893.html>

12. Чуфаров І. Як буде застосовуватися закон про трансфертне ціноутворення [Електронний ресурс] / І. Чуфаров // Дзеркало тижня. Україна. – 2013. – 22 серпня. – № 30. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/finances/yak-bude-zastosovuvatisya-zakon-pro-transfertne-cinoutvorennya-.html>

УДК 330.111.62:339.543

Р. Ю. Олексієнко, кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту ЗЕД
Академії митної служби України

СУТНІСТЬ І ПЕРЕДУМОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВ ВЛАСНОСТІ СУБ'ЄКТІВ У СФЕРІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД

Досліджено питання зміни системи прав власності суб'єктів у сфері митного регулювання ЗЕД. Розроблено та пояснено терміни “трансформаційний цикл права власності”, “трансформація права власності суб'єктів ЗЕД”. Визначено передумови і варіанти трансформації прав власності в умовах митного регулювання ЗЕД.

Исследован вопрос изменения системы прав собственности субъектов в сфере таможенного регулирования ВЭД. Разработаны и объяснены термины “трансформационный цикл права собственности” и “трансформация права собственности субъектов ВЭД”. Определены предпосылки и варианты трансформации права собственности при таможенном регулировании ВЭД.

The article is devoted to researching the issue of changing the system of property rights of subjects in area of the customs regulation of the FEA. Meanings of “transformational cycle of the property right” and “transformation of the property right of the FEA subjects” are elaborated and explained. Preconditions and ways of transformation of the property rights in the customs regulation are defined.

Ключові слова. Право власності, трансформація права власності суб'єктів ЗЕД, трансформаційний цикл права власності, митне регулювання ЗЕД.

© Р. Ю. Олексієнко, 2014

Вступ. Як відомо, основа зовнішньоекономічної діяльності – це матеріальні процеси, що виявляються у ході обміну певними об'єктами, у першу чергу товарами та результатами виробничого і науково-технічного співробітництва. Водночас ці об'єкти можуть бути відповідними об'єктами права власності учасників ЗЕД, адже в зовнішньоекономічному просторі поняття власності фактично ототожнюється з поняттям товару, оскільки товар – це, як правило, будь-яка продукція, послуги, праці, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу. При цьому обсяг елементів права власності, доступних для можливої реалізації на певних етапах зовнішньоекономічної діяльності, значно впливає на ефективність та загальну результативність дій відповідних суб'єктів ЗЕД.

Зазначимо, що окремі аспекти, пов'язані з теоретичним дослідженням поняття відносин та прав власності, висвітлено у працях таких науковців, як А. Алчіан, Л. Беккер, Р. Капелюшников, Е. Оноре, С. Пейович, Дж. Уолдрон, Е. Фурубот та ін.

Особливо актуальне право власності під час взаємодії приватних та державних інтересів, а саме різноманітні аспекти зміни та переходу права власності у розрізі митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, яким на практиці, на жаль, приділено незначну увагу.

Постановка завдання. Мета – дослідити теоретично-практичні аспекти щодо економічного розуміння змісту, передумов і варіантів зміни системи права власності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності під час митного регулювання ЗЕД.

Результати дослідження. Зауважимо, що з погляду митного контролю і регулювання зовнішньоекономічних торговельних процесів поняття власності сприймається переважно як можливість, що виникають навколо прав власності саме на матеріальні об'єкти. Так, власність слід розуміти не лише як належність майна конкретному суб'єкту ЗЕД чи як відношення цього суб'єкта до даного майна, але, передусім, як систему санкціонованих законом суспільних відносин щодо володіння, користування й розпорядження правовласника своїм майном [1]. Тож зовнішньоекономічні операції, що мають майнове підґрунтя, автоматично можуть вважатися такими, що проводяться з об'єктами права власності.

На нашу думку, для зовнішньоекономічної діяльності особливо важливі такі напрямки реалізації права власності на відповідні об'єкти: володіння, розпорядження (право на користування й управління), відчуження (право на капітальну цінність) та дохід (рис. 1). Хоча різноманітні поєднання інших елементів з цими “основними” складовими можуть суттєво доповнювати загальне право власності, підкреслюючи в кожній конкретній ситуації певні характеристики об'єктів власності в ЗЕД [2, 45–47]. Решта чинників – додаткові, хоча деякі з них прямо чи опосередковано закріплені державою, зокрема право на безпеку об'єкта власності (незаконне “вилучення результатів зовнішньоекономічної діяльності у власника в будь-якій оплатній або неоплатній формі без його згоди забороняється”) [3, 5]. У разі законного вилучення чи конфіскації мовиться про так звану відповідальність у вигляді стягнення тощо. Тож суб'єкт, який отримав у власність певні матеріальні цінності внаслідок своєї діяльності, має право самостійно володіти, користуватися і розпоряджатися ними, якщо його дії не порушують закони, правила чи вимоги.

Відносини власності у зовнішньоекономічному просторі спочатку виникають у суб'єктів ЗЕД, які взаємодіють або просто переміщують відповідні об'єкти власності в іншу країну, де вони використовуватимуться. При цьому митні органи ще й виконують роль суб'єктів, які уповноважені державою регулювати ЗЕД. Важливо, що зважаючи на необхідність обов'язкового проходження контролю під час переміщення об'єктів через митний кордон, а також особливості цього процесу, права власності суб'єктів ЗЕД уже до моменту перетину кордону певною мірою обмежені. Інакше кажучи, повне право власності внутрішніх суб'єктів (незалежно як деякі права чи єдине ціле) – значно ширше, ніж повне право власності суб'єктів ЗЕД, які перетинають митний кордон, адже суб'єкти-власники, що користуються належними їм об'єктами власності всередині країни, мають повне право власності на території даної країни. Водночас у випадку, коли суб'єкти ЗЕД прагнуть переміщувати такі

об'єкти власності в іншу державу, вони не можуть повністю розпорядитися своїми правами власності, зокрема через необхідність надати відповідні об'єкти власності до митного контролю у незмінному заявленому стані тощо. Тобто суб'єкт ЗЕД допускає свідоме добровільне тимчасове обмеження своїх прав власності, зумовлене необхідністю вступати у відносини з митними органами. Проте після завершення митного контролю та випуску об'єктів власності у вільний обіг на території країни імпорту суб'єкт ЗЕД, повертаючи тимчасово обмежену частину права власності, набуває дійсно повного права власності, адекватного відповідному повному праву власності внутрішніх суб'єктів, тобто може абсолютно на власний розсуд володіти й користуватися даними правами власності та чинити будь-які незаборонені дії з відповідними об'єктами власності.

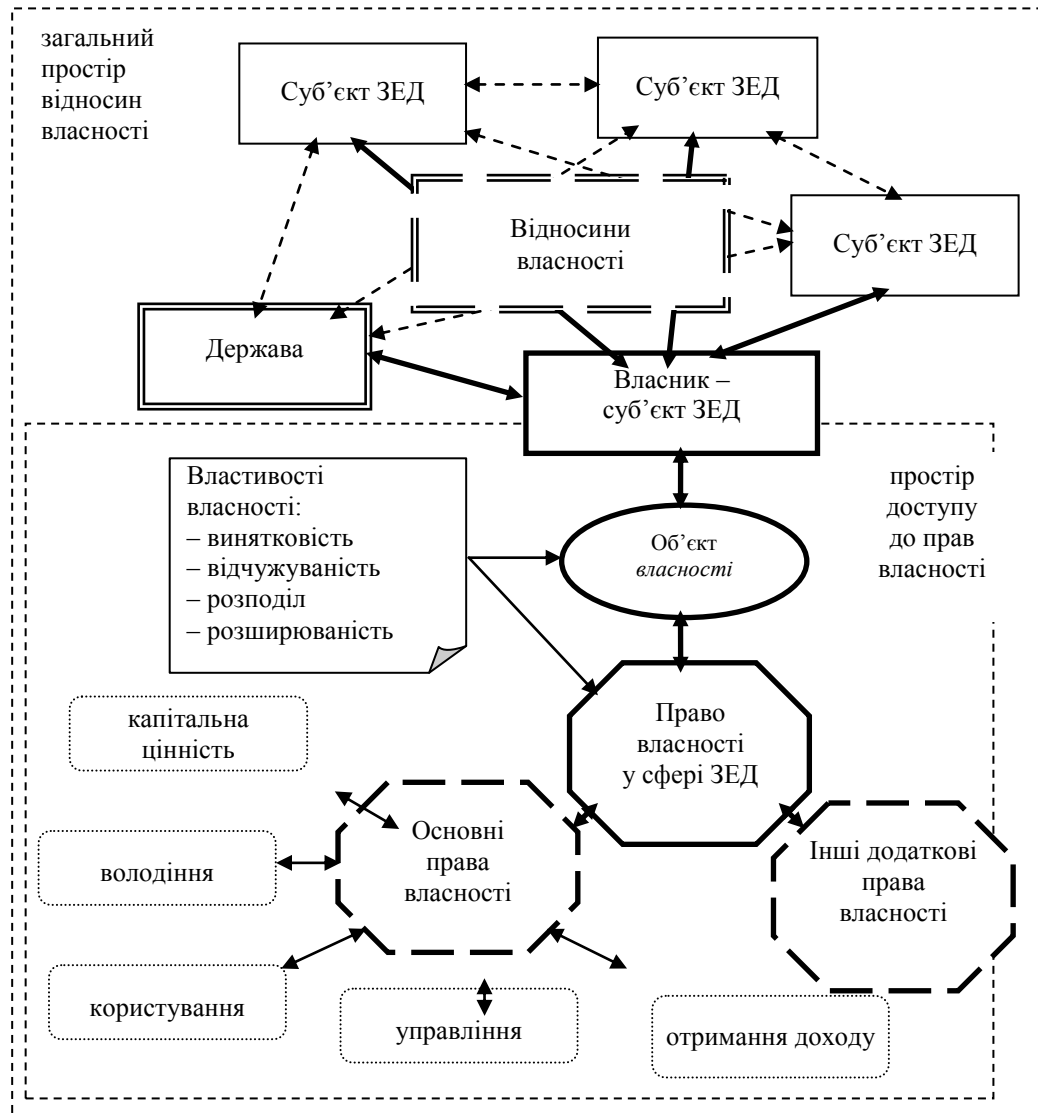

Рис. 1. Розширена схема взаємодії суб'єктів ЗЕД у розрізі відносин власності (розроблено автором)

Таким чином, від моменту прийняття рішення суб'єкта ЗЕД щодо переміщення об'єктів власності через митний кордон і до завершення митного контролю та випуску даних об'єктів у вільний обіг спостерігається своєрідний "трансформаційний цикл права власності", під час якого здійснюється перехід, зміна, обмеження, перетворення, повернення права власності у межах простору відносин власності суб'єктів ЗЕД та митних органів. При цьому, зважаючи на відсутність відповідного узагальнюючого поняття, доцільно ввести у теорію і практику митного регулювання термін "трансформація права власності суб'єктів ЗЕД" для позначення процесів, які відбуваються з правом власності у межах вищезгаданого трансформаційного циклу. Тим паче право власності змінюється найбільшою мірою, на нашу думку, переважно за невеликий термін під час проходження митного контролю, коли суб'єкти ЗЕД тимчасово втрачають деякі елементи свого права власності, які при цьому не переходять до інших суб'єктів. Тоді повне право власності тимчасово деформується порівняно зі звичайним обсягом. Таким чином, у процесі проходження митного контролю і регулювання операцій з об'єктами власності спостерігається не просто перехід окремих елементів права власності між цими суб'єктами ЗЕД та митними органами, а перетворення й перехід повного права власності суб'єктів ЗЕД на інший якісний рівень, тобто здійснюється його трансформація.

Операції з об'єктами власності у розрізі ЗЕД залежать від обраного виду діяльності, проте механізм їх проведення має стандартизовану основу. За умови, що у зовнішньоекономічних відносинах беруть участь представники різних країн можна схематично розробити відповідний алгоритм надходження об'єктів власності з однієї держави в іншу. Незважаючи на характер операцій у сфері ЗЕД, основні узагальнені етапи цих операцій такі: поставка об'єктів власності до кордону країни експорту; проходження на кордоні митних формальностей; надходження об'єктів власності до країни імпорту. Очевидно, що кожна стадія проходження об'єктів власності від країни експорту до країни імпортеру може мати багато фаз, на кожній з яких відбувається своєрідний процес трансформації прав власності на відповідні об'єкти. У даному випадку поширені ситуації, коли право власності тимчасово або остаточно переходить на товар чи майно. Зауважимо, що йдеться лише про легальну зовнішньоекономічну діяльність.

Таким чином, до моменту надходження об'єктів власності до державного митного кордону право власності на дані об'єкти належить певним учасникам ЗЕД. Це можуть бути резиденти країни експорту (виробник продукції, транспортна компанія в ролі посередника) або країни імпорту (сам імпортер чи його представники).

Під час митного оформлення на кордоні ролі можуть дещо змінитися. Суб'єкт ЗЕД тимчасово частково передає свої права власності представникам державних органів влади – службовцям митних інститутів, прикордонної служби, фітосанітарного, радіологічного та інших видів контролю на кордоні. Зокрема, він на певний термін поступається навіть найвагомішим елементом системи прав власності – правом володіння, тобто виключним фізичним контролем над відповідними об'єктами. Теоретично цей елемент гарантує суб'єктові заборону іншим стороннім особам несанкціонованого доступу до його власності. Хоча, якщо права власності переходять у площину відносин з державними особами, приватні інтереси стають не головними, поступаючись місцем державним. Тобто за необхідності в доступі представників державної влади до певних об'єктів вони можуть вчинити обмеження прав власності, аргументуючи це державною необхідністю [4, 338]. Отже, під час митного оформлення можуть виникати передумови, які обмежують або ускладнюють право законного власника вільно розпоряджатися об'єктами, тому існують різні варіанти трансформації прав власності суб'єкта ЗЕД (рис. 2).

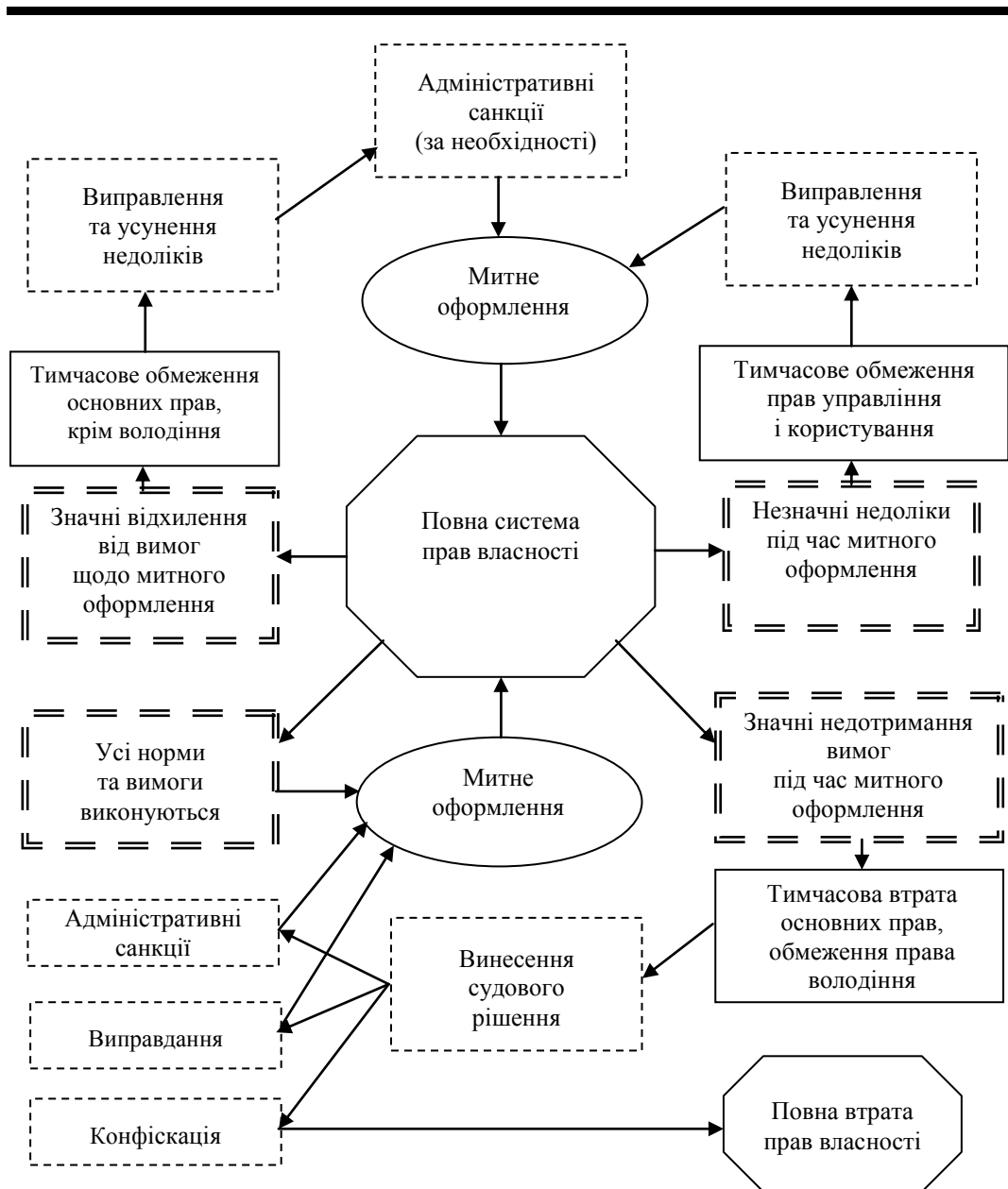

Рис. 2. Варіанти трансформації права власності суб'єктів ЗЕД у процесі митного регулювання (розроблено автором)

1. У разі повного виконання суб'єктом законодавчих вимог щодо переміщення через кордон об'єктів власності з дотриманням усіх необхідних умов щодо фізичних та документальних характеристик цих об'єктів суб'єкт ЗЕД автоматично повертає собі всі елементи системи прав власності, що були тимчасово обмежені під час митного оформлення, знову стаючи повноцінним і безумовним власником вищезгаданих матеріальних об'єктів.

---

2. У разі виявлення незначних недоліків або відхилень (зокрема, в оформленні документів), що не призводять до серйозних наслідків, суб'єкт ЗЕД практично не зазнає трансформації своєї системи прав власності, за винятком, можливо, тимчасової деформації права управління та використання, якщо може оперативно виправити виявлені недоліки.

3. Якщо виявлено значні відхилення від установлених вимог (невідповідність заявлених і фактичних даних щодо об'єктів власності, неправильність оформлення документів тощо), суб'єкт ЗЕД тимчасово позбавляється деяких елементів права власності, залишаючись при цьому фактичним власником об'єктів. Така ситуація триває, доки суб'єкт не усуне всі розбіжності та не сплатить за необхідності відповідні штрафні санкції. Тобто, якщо недотримання митних правил буде достатнім для затримання або вилучення відповідних об'єктів власності, то держава в особі митних органів отримує право розпоряджатися (управляти відповідними об'єктами власності) до моменту розгляду даної ситуації і винесення певного судового рішення.

4. Коли мова йде про значні умисні порушення вимог щодо переміщення об'єктів власності через кордон і митного оформлення цих об'єктів, крім штрафних санкцій, застосовується ще й вилучення до моменту винесення судового рішення щодо їхньої подальшої долі. Звичайно, суб'єкт тимчасово позбавляється більшої частини елементів права власності, залишаючи фактично лише право на відповідальність у вигляді стягнення (можливість стягнення матеріальних об'єктів для погашення боргу), право на залишковий характер (процедури та механізми, що забезпечують відновлення порушених прав) та право на безпеку (захист від необґрунтованої та незворотної конфіскації об'єктів власності, від зовнішньої небезпеки). Також для суб'єкта ЗЕД частково зберігається право володіння об'єктами порушення, хоча воно значно обмежене.

У випадку прийняття остаточного рішення не на користь суб'єкта ЗЕД, тобто у разі винесення судом постанови про конфіскацію, право володіння й управління відповідними об'єктами власності разом з іншими його елементами повністю переходить до держави, а сам суб'єкт втрачає усі права власності на відповідні об'єкти недотримання митних правил. Водночас у разі прийняття рішення на користь суб'єкта ЗЕД йому повертається тимчасово втрачене право власності на попередньо вилучені об'єкти. У такому випадку об'єкти власності вже можуть надходити до країни призначення, де й відбувається остаточна передача відповідних прав на дані об'єкти імпортерів.

Такою в загальному вигляді може бути схема трансформації прав власності у процесі проходження митних процедур.

Висновки. Під час митного регулювання ЗЕД окремі елементи права власності можуть тимчасово або остаточно переходити від одного суб'єкта до іншого залежно від ситуації їхньої взаємодії та правильності дотримання встановлених норм і правил. При цьому найбільше нюансів у системі відносин власності виникає у разі виявлення митними органами значних порушень вимог щодо переміщення товарів та інших об'єктів через митний кордон та проходження митного оформлення.

Література

1. Капелюшников Р. И. Экономическая теория прав собственности (методология, основные понятия, круг проблем) [Электронный ресурс] / Капелюшников Р. И. – Режим доступа : http://www.libertarium.ru/1_lib_propkapel

2. Олексієнко Р. Ю. Теоретико-економічні основи прав власності в площині державного регулювання ЗЕД / Р. Ю. Олексієнко // Вісник Академії митної служби України. Серія : Економіка. – 2013. – № 2 (50). – С. 42–50.

3. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 року № 959-ХІІ. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>

4. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>